

CLIFFORD
Portal dels fotògrafs del segle XIX a Espanya (1839 - 1900)

Jep Martí Baiget - Fotoconnexió

El fet que una gran part dels treballs de recerca sobre la història de la fotografia a l'Estat espanyol que es van publicar durant el darrer terç del segle XX, se centressin en un àmbit geogràfic limitat, sovint circumscrit a una sola població, a una comarca, o com a molt a una "comunitat autònoma", provocava com a resultat la impossibilitat de tenir una visió clara de conjunt, del que va ser realment el treball dels fotògrafs al segle XIX. Aquesta situació, que deu anys endarrere era una evidència gairebé inqüestionable, va ser la que em va portar a iniciar una recollida de dades que tingués com a objectiu principal aconseguir un directori on hi tinguessin cabuda les milers de persones que havien exercit professionalment com a fotògrafs en algun indret de l'Estat espanyol, entre els anys 1839 i 1900, i de les simples aficionades que havien practicat la fotografia amb la curiositat de saber que era i en que consistia aquell nou invent.

No es tractava, ni era un objectiu que m'hagués plantejat en cap moment, avançar cap a un diccionari biogràfic de cadascun d'aquests fotògrafs. El que realment m'interessava era situar en el territori a tots i cadascun dels fotògrafs que exercien aquesta nova professió, conèixer els seus moviments, d'on sortien, d'on venien, els seus desplaçaments, on s'establien en cada lloc i quan es produïa això en el temps. Entenia aleshores, i ho continuo creient encara, que una història de la fotografia ens ha de permetre una visió de conjunt, no només des de l'òptica dels grans esdeveniments fotogràfics, no només pel coneixement del què feien i on ho feien els grans fotògrafs del segle XIX, sinó també conèixer en tots els seus detalls, qualsevol moviment de tots i cadascun dels fotògrafs, grans i petits, importants i anònims, en un espai i en un temps, que només m'interessava limitar per un concepte polític, que inclou en si mateix els límits geogràfics del directori: l'Estat espanyol, entre el 1839 i el 1900.

Quines fonts documentals havia d'emprar?

El directori no pretenia, en el seu inici, ser res més que una eina de suport a la recerca personal que jo podia portar a terme en aquell moment. Per tant, les fonts de consulta que havien d'alimentar aquesta base de dades no podien ser diferents de les fonts documentals emprades en la recerca de qualsevol tema i no em vaig plantejar cap mena de limitació. Tot i així, i tenint en compte que aleshores el meu àmbit de recerca era bàsicament el Camp de Tarragona i per extensió Catalunya, de seguida em vaig plantejar portar a terme una acció genèrica que va consistir en posar-me en contacte amb tots els arxius comarcals de Catalunya i amb alguns arxius municipals d'aquest territori, explicant-los el meu interès en la localització de qualsevol monografia local que s'hagués publicat sobre la història de la fotografia d'aquella població o de la comarca, o sobre algun fotògraf del segle XIX, per intentar obtenir uns coneixements més reals de quin era l'estat de la qüestió sobre la història de la fotografia a partir de conèixer les monografies locals publicades.

Molt aviat se'm va fer evident que els fotògrafs del segle XIX eren, en general, culs de mal seient, i que una constant de les monografies existents, explicava reiteradament com tal o qual fotògraf només havia estat uns dies, uns mesos, un any a tot estirar, en aquella població estudiada. Uns fotògrafs que sovint anunciaven que se n'anaven d'aquella població en pocs dies i que en fer-se fonedissos mai més ningú en sentiria a parlar en aquell indret. El fotògraf només tenia interès per a l'historiador de torn des de l'arribada a la població fins a la desaparició. Què passava amb els fotògrafs? Se'ls empassava la terra? En realitat, feien camí, i després d'aquella població en venia una altra, i més enllà una altra. Molts només tenien al cap establir-se en una gran població, on el volum de negoci podia ser més important, però on la competència també era més gran i les dificultats per establir-se molt superiors. Si fracassaven a la gran ciutat només els quedava una sortida, tornar a fer camí, i

resseguir les fires i les festes de les poblacions menors. Cap al sud, cap al nord, a l'est, a l'oest, a la cort si podien. A qualsevol lloc on les comunicacions de l'època els permetessin traslladar-se amb facilitat. Per això ens trobem amb tants fotògrafs que recorrien el territori peninsular amunt i avall, que s'embarcaven cap a les colònies i que en tornaven; que decidien retornar al seu país d'origen, i que al cap d'uns anys els podem tornar a trobar establerts aquí.

De qui havia de recollir dades? Com s'havien de sistematitzar?

Quan un inicia un d'aquests projectes per a un ús exclusivament personal, no deixa de ser una iniciativa un pèl desordenada i amb un cert caos. Les dades es van acumulant, fins que arriba el moment en que s'ha de parar i plantejar-se seriosament la situació. La necessitat de poder recuperar la informació recollida porta a sistematitzar les dades aplegades. Em calia establir un model de fitxa que definís molt clarament quines eren les dades que havia de contenir el directori de fotògrafs que ja començava a agafar cos.

El primer pas havia de ser definir qui havia de tenir cabuda en el directori, partint de la base que havia de ser el màxim inclusiu possible, sense perdre de vista que es tractava de fotògrafs. Vaig establir els següents requisits:

a) Tots els fotògrafs actius (professionals, itinerants, ambulants, transeünts, amateurs, aficionats) en territori espanyol, entre el 1839 i el 1900, ambdós anys inclosos.

b) Haver nascut a Espanya, i haver estat actiu com a fotògraf professional en altres parts del món.

c) Tots els professionals que es mouen en l'entorn més pròxim del fotògraf. Aprenents, retocadors, pintors de fotografies, il·luminadors, miniaturistes, sempre i quan la seva feina s'exercís amb el paper fotogràfic com a suport.

Em calia establir una definició dels qualificatius dels fotògrafs? Tot i que molt sovint, al llarg del segle XIX, qualsevol fotògraf podia haver rebut tots aquests qualificatius, depenen de l'època en que va exercir de fotògraf, em va semblar interessant fer la següent distinció.

Transeünt: aquella persona (viatger, excursionista, etc) que visita un territori de l'Estat espanyol, i aprofita per fer fotografies dels indrets que considera interessants. No exerceix com a fotògraf professional.

Ambulant: Aquell fotògraf que exerceix comercialment la seva professió sense estar ubicat en cap població d'una manera permanent.

Itinerant: fotògraf establert amb galeria oberta en una ciutat, però que al mateix temps, ell o algun dels seus treballadors, visita altres poblacions que no necessàriament han de ser d'un entorn geogràfic pròxim.

Aficionat / Amateur: Aquella persona que durant una època de la seva vida ha estat practicant de la fotografia, sense finalitats comercials conegudes. El ventall és molt ampli, des d'aquell que practica la fotografia en l'entorn familiar, fins el que participa en concursos o en societats fotogràfiques.

Definició i contingut de la fitxa de dades de cada fotògraf.

Dades personals:

Nom complet (nom i cognoms)

Lloc i data de naixement

Lloc i data de defunció

Dades professionals:

Noms comercials.

Professió. Distingir entre daguerreotipistes, calotipistes i fotògrafs. Altres professions conegudes del fotògraf.

Títols (Nomenament de fotògraf d'alguna institució, pertinença a alguna societat fotogràfica)

Localització:

Població i adreça de les galeries, tallers, estudis, aparadors, etc. (en el cas dels professionals).

Ciutats o llocs fotografiats (quan no coincideixi amb la galeria o quan no en tingui).

Poblacions on ha practicat la fotografia (aficionats).

Dates extremes en què va exercir de fotògraf:

Anys d'inici i final de la pràctica fotogràfica coneguda.

Anys d'obertura i tancament de cadascuna de les galeries conegudes.

Fonts de referència:

Arxius i altres institucions on s'han localitzat dades o alguna fotografia del fotògraf.

Documentals. Referència del document i de l'acrònim de la institució que el conserva.

Hemerogràfiques. Nom de la publicació (ciutat) i data.

Bibliogràfiques. Nom de l'autor i any de publicació.

Col·leccions particulars.

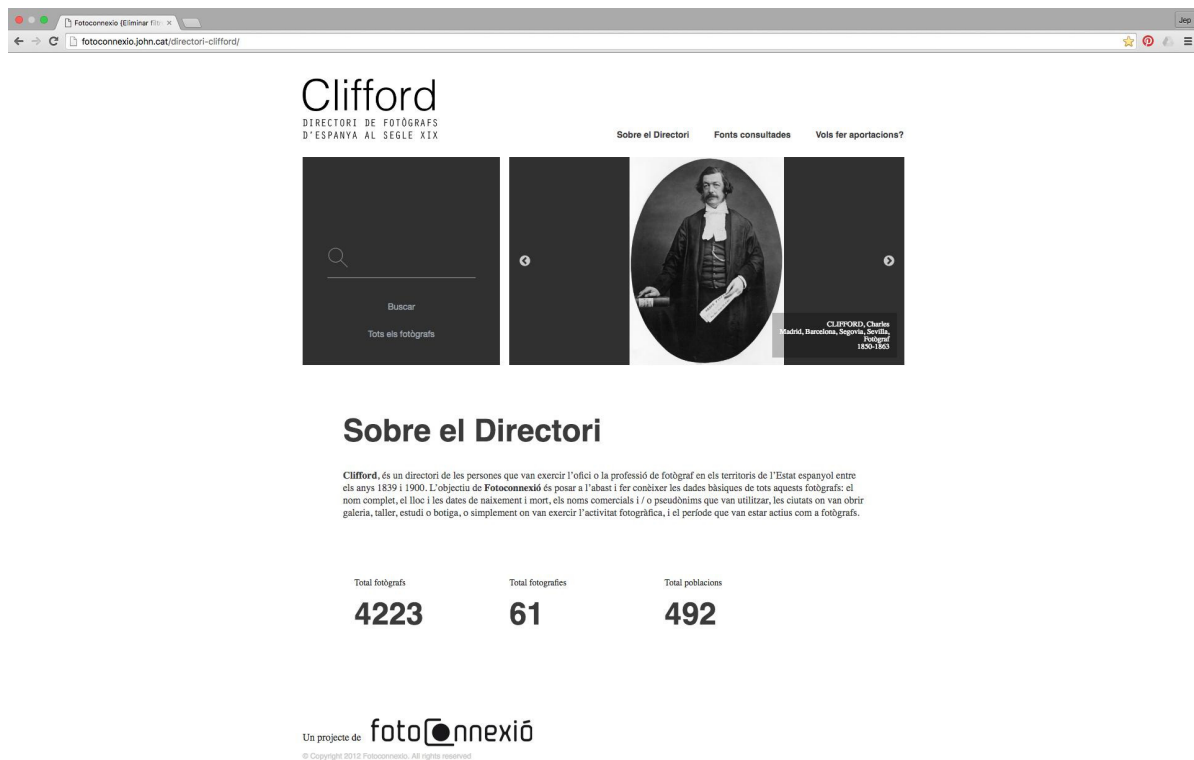
El directori creix

A poc a poc el directori de fotògrafs del segle XIX va anar agafant cos. El nombre de fotògrafs creixia ràpidament, i les dades que anaven donant contingut a cadascuna de les fitxes també. El 2011, cinc anys després d'haver-lo iniciat, el directori tenia un corpus d'uns dos mil cinc-cents fotògrafs. Aquest mateix any es produïa un fet que em cal remarcar. El 6 d'octubre es fundava a Barcelona l'associació Fotoconnexió, que es marcarà com a finalitats la investigació, la conservació i la difusió de la fotografia i l'audiovisual en tots els seus aspectes. Haver format part del nucli inicial de Fotoconnexió em va permetre participar activament en un dels projectes més importants que s'han posat en funcionament en els darrers anys a Catalunya en l'entorn del món de la fotografia. El caràcter interdisciplinari i transversal dels seus associats (fotògrafs, arxivers, bibliotecaris, professors universitaris, historiadors de la fotografia, conservadors, col·leccionistes, documentalistes, restauradors, etc) dona a Fotoconnexió un plus per tirar endavant i difondre projectes complexos que difícilment es poden endegar amb èxit des de la iniciativa individual.

El 2012 vaig oferir a Fotoconnexió la base de dades del directori de fotògrafs del segle XIX. L'oferiment tenia dos objectius, d'una banda facilitar a la incipient associació un projecte que podria fer seu, i de l'altra trobar la manera de posar les dades recollides a l'abast dels historiadors de la fotografia i del públic en general, que era la finalitat principal del projecte. Des d'aleshores, amb més o menys intensitat, amb més o menys constància, es va treballar en la direcció de posar les dades recollides a l'abast de tothom.

De "directori de fotògrafs" a Clifford. Perquè l'hem anomenat Clifford?

A finals de novembre de 2013 un grup de fotoconnectats vam fer una reunió en una sala de la Filmoteca de Catalunya per parlar de diferents aspectes d'aquest directori. Es tractava d'avançar en com implementar-lo a la web, dels seus continguts, i també es va parlar de donar-li un nom al que fins aleshores només anomenàvem directori de fotògrafs. El nom no va sortir durant la reunió, però en el viatge de retorn a Valls va aparèixer com un llampec: Clifford, i aquella mateixa nit vaig fer saber la meua proposta als participants a la reunió de la tarda. Algú va apuntar que aquest nom tenia molta força, potser massa. Charles Clifford (Gal·les, 1819 - Madrid, 1863) és, sense cap dubte, una figura essencial de i per la història de la fotografia a Espanya. El sol esment del seu nom en l'àmbit de la fotografia és sinònim de pioner i de qualitat fotogràfica incomparable. Denominar aquest directori amb el seu nom seria una petita aportació al seu reconeixement i a la divulgació del seu nom, si això fos necessari, però en realitat el que representa per al nostre directori de fotògrafs del segle XIX és una autoexigència per situar i mantenir el directori a l'alçada del que el nom **Clifford** implica.

Pantalla inicial del portal Clifford (en fase de proves, agost de 2016)

Ja ha quedat dit que **Clifford** va nèixer per la necessitat de tenir un panorama clar de la localització i del moviment dels fotògrafs en el territori que al llarg del segle XIX formaven part d'una àmplia regió geogràfica que configurava l'Estat espanyol, que permetés detectar en una sola consulta el constant moviment dels fotògrafs al llarg del segle XIX, moviment que es va reduint així que la professió es va estabilitzant, i l'afició a la fotografia creixia d'una forma notable apropant-se la fi del segle.

El directori de fotògrafs **Clifford** que ara veu la llum pública, va començar el seu camí, doncs, l'any 2006. El seu iniciador, arxiver, historiador de la fotografia i soci fundador de **Fotoconnexió**, ha dedicat deu anys de recerca personal a recollir i crear les dades que configuren l'actual **Clifford**. Totes les dades incloses en el directori estan documentades en fonts arxivístiques, bibliogràfiques, hemerogràfiques o fotogràfiques. Tot i això, encara en falten i ben segur que haurem d'anar corregint errors, malgrat tot, creiem que ha arribat el moment d'obrir-lo a la consulta pública d'historiadors, col·leccionistes, fotògrafs, arxivers, conservadors, restauradors i de tot el públic en general.

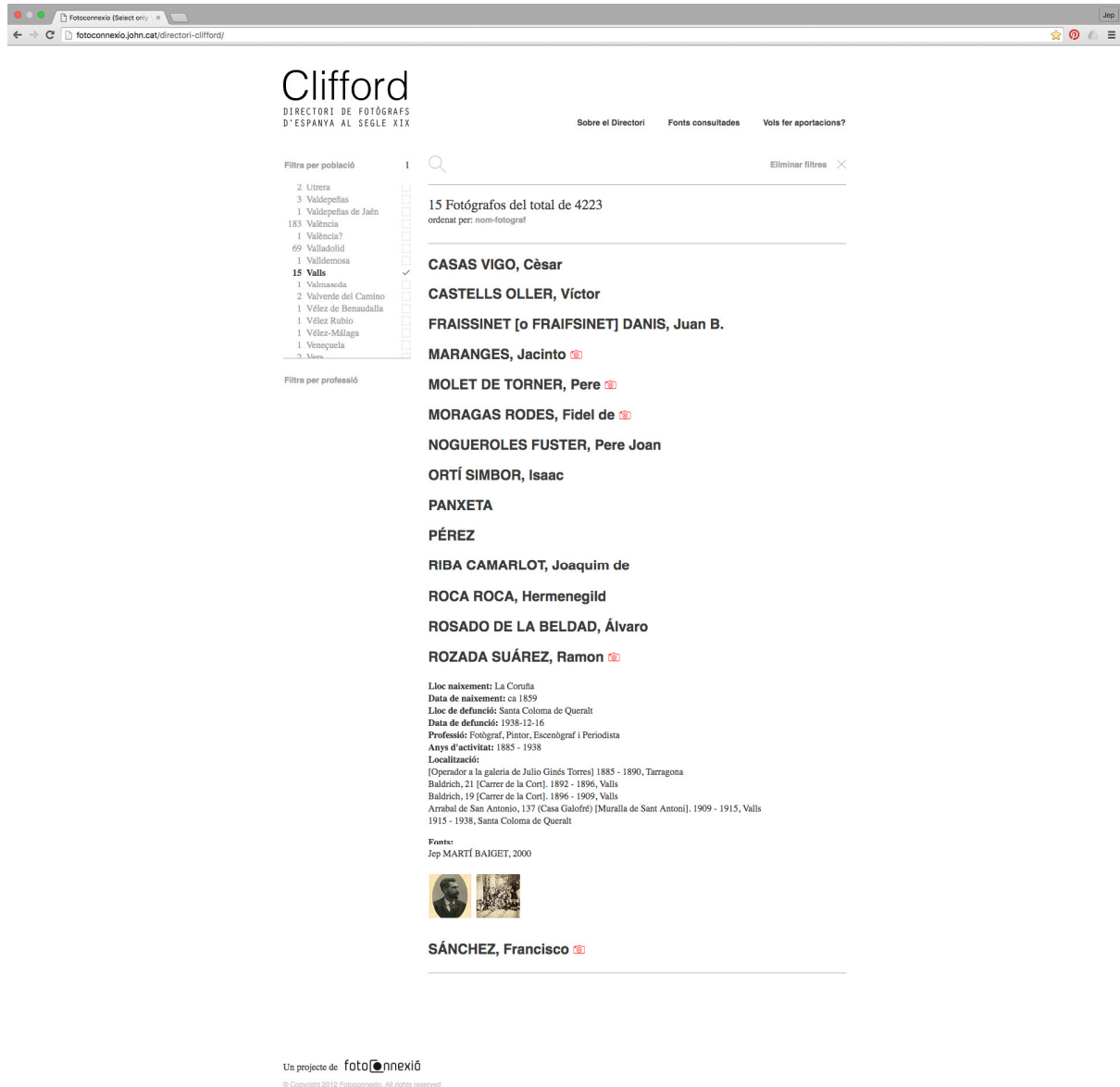
Posar el directori de fotògrafs **Clifford** a l'abast del gran públic té per a **Fotoconnexió** dos objectius fonamentals. El primer, facilitar una eina de consulta que a partir d'ara creiem que serà imprescindible per avançar en la història de la fotografia en el territori que abasta i d'una gran utilitat per a la història de la fotografia a Espanya. El segon, fer possible que entre tots arribem a oferir un directori complet dels fotògrafs que al segle XIX van exercir la fotografia a Espanya, ja fossin professionals o amateurs, en el sentit més ampli d'aquests termes.

Què és Clifford?

Un directori dels fotògrafs que van exercir l'ofici o la professió en els territoris de l'Estat espanyol entre els anys 1839 i 1900, que es pot consultar lliurement en línia a la web de **Fotoconnexió**. L'objectiu d'aquest portal és posar a l'abast i fer conèixer les dades bàsiques de tots aquests fotògrafs: el nom complet, el lloc i les dates de naixement i mort del fotògraf, els noms comercials i / o pseudònims que van utilitzar, les ciutats on van obrir

galeria, taller, estudi o botiga, o simplement hi van exercir l'activitat fotogràfica, i el període que van estar actius com a fotògrafs.

El nombre de fotògrafs inclosos al directori Clifford no té cap límit, i en aquests moments camina cap a les 5.000 entrades.

The screenshot shows the Clifford directory website. The header includes the title 'Clifford' and the subtitle 'DIRECTORI DE FOTÒGRAFS D'ESPANYA AL SEGLE XIX'. There are navigation links for 'Sobre el Directori', 'Fonts consultades', and 'Vols fer aportacions?'. A search bar is present with the text '15' and a magnifying glass icon. Below the search bar, there are filters for 'Filtra per població' and 'Filtra per professió'. The main content area displays a list of photographers, including 'CASAS VIGO, Cèsar', 'CASTELLS OLLER, Víctor', 'FRAISSINET [o FRAIFSINET] DANIS, Juan B.', 'MARANGES, Jacinto', 'MOLET DE TORNER, Pere', 'MORAGAS RODES, Fidel de', 'NOGUEROLS FUSTER, Pere Joan', 'ORTÍ SIMBOR, Isaac', 'PANXETA', 'PÉREZ', 'RIBA CAMARLOT, Joaquim de', 'ROCA ROCA, Hermenegild', 'ROSADO DE LA BELDAD, Álvaro', 'ROZADA SUÁREZ, Ramon', and 'SÁNCHEZ, Francisco'. Each name is followed by a small icon. Below the list, there is a detailed entry for 'SÁNCHEZ, Francisco' with biographical information: 'Lloc naixement: La Coruña', 'Data de naixement: ca 1859', 'Lloc de defunció: Santa Coloma de Queralt', 'Data de defunció: 1938-12-16', 'Professió: Fotògraf, Pintor, Escenògraf i Periodista', 'Anys d'activitat: 1885 - 1938', 'Localització: [Operador a la galeria de Julio Ginés Torres] 1885 - 1890, Tarragona; Baldrich, 21 [Carrer de la Cort]. 1892 - 1896, Valls; Baldrich, 19 [Carrer de la Cort]. 1896 - 1909, Valls; Arrabal de San Antonio, 137 (Casa Galofré) [Muralla de Sant Antoni]. 1909 - 1915, Valls; 1915 - 1938, Santa Coloma de Queralt'. The entry also includes the source 'Font: Jep MARTÍ BAIGET, 2000' and two small images of the photographer.

Pantalla de cerca del portal Clifford amb la fitxa d'un fotògraf desplegada (en fase de proves, agost de 2016)

Quin és l'objectiu de Clifford?

Que qualsevol historiador de la fotografia, qualsevol persona relacionada professionalment amb la fotografia (fotògrafs, arxivers, conservadors, museògrafs, documentalistes, restauradors, conservadors) i qualsevol altre ciutadà del món, tingui a la seva disposició un accés fàcil a les dades bàsiques dels fotògrafs que van exercir en els territoris de l'Estat espanyol al llarg del segle XIX, visualitzant en una sola cerca tots els llocs on van exercir i durant el període en que ho van fer, sigui quin sigui l'origen i la procedència del fotògraf.

Qui hi podeu trobar?

El directori **Clifford** té la voluntat d'incloure tots els fotògrafs del segle XIX a Espanya, però també aquelles altres persones que treballaven de bracet amb aquests fotògrafs al seu

estudi: aprenents, retocadors, pintors de fotografies, il·luminadors, miniaturistes, sempre i quan la seva feina s'exercís amb el paper fotogràfic com a suport.

Hi hem contemplat una sola excepció, la inclusió d'aquells pioners que van intervenir directament en l'execució dels primers daguerreotips fets a Barcelona i a Madrid el novembre de 1839, i la dels traductors de les primeres edicions del manual de Daguerre, tot i que en alguns casos no tinguem constància que haguessin fet personalment cap daguerreotip, cap fotografia. A tots ells els hem tractat com a pioners de la fotografia a Espanya.

Valls - Barcelona, agost de 2016